

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิต
ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น *

Participation in Undergraduate Student's Political Activities
Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Khon Kaen Campus

พระมหาสุทิตล จิตตปญโญ (poonok),
ปรัชญา มีโนนทองมหาศาล และสุรพล พรหมกุล
Pramaha Suttidon Jittapanyo (Poonok),
Pruchya Meenonthonmahasan and Suraphon Promgun
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus
Corresponding Author, Email: suddol12840dd@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง 2) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสราณียธรรม 3) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ตามปัจจัยส่วนบุคคลและตามหลักสราณียธรรม และ 4) เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของ นิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 186 คน และ

* ได้รับความ: 15 มกราคม 2564; แก้ไขบทความ: 8 มีนาคม 2564; ตอปรับตีพิมพ์: 8 มีนาคม 2564

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1) ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรมของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2) นิสิตที่มีเพศ อายุ ชั้นปี สาขาวิชา และเกรดเฉลี่ยต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง โดยรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนนิสิตที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรมโดยรวมต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองแตกต่างกัน

3) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พบว่า ควรจัดกิจกรรมรณรงค์ให้นิสิตไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ให้หลักสูตรจัดกิจกรรมเสวนาวิชาการเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ให้นิสิตรู้จักวิเคราะห์สืบค้นข้อมูลข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ ฝึกให้นิสิตเขียนบทความวิชาการ และหาช่องทางในการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานในวารสารหรืองานประชุมวิชาการในระดับชาติ และรู้จักใช้เหตุผลในการบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; กิจกรรมทางการเมือง

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the level of the political activity participation; 2) to study the level of the political activity participation in accordance with the *Sālāṇīyadhamma* (the States of Conciliation); 3) to compare the political activity participation based on the samples' personal factors; 4) to study the guidelines to promote the political activity participation of the undergraduate students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus. This study was carried out by means of the mixed method research to

collect the data from 186 samples and 12 key informants. The research tools were the questionnaire and the interview form. The statistics used in the data analysis were: Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation, t-test and f-test.

The research results were as follows:

1) The level of the political activity participation in accordance with the *Sāḷēṇīyadhamma* of the undergraduate students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus in overall was statistically rated at a high level.

2) The undergraduate students with different personal factors: gender, age, class, fields of study and GPA showed their participation in political activities indifferently. The students with the political activity participation in accordance with *Sāḷēṇīyadhamma* in overall showed their political activity participation differently.

3) The guidelines for promoting the participation in political activities of the undergraduate students, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus are to organize the campaign activities for students to use the right to vote, to organize academic discussion activities about elections for students to analyze, search for information from various media, train students to write academic articles and find ways to publish and disseminate works in journals or national conferences and get them to know how to use reasons integrated with Buddhist principles.

Keywords: participation; political activity

1. บทนำ

การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ความหมายของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังกล่าวอำนาจสูงสุด หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน โดยประชาชนทำหน้าที่ปกครอง

ตนเองโดยตรง (Direct Democracy) แต่ในทางปฏิบัตินั้นไม่สามารถกระทำได้ จึงเกิดรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Indirect Democracy or Representative government) โดยประชาชนเลือกผู้แทนทำหน้าที่แทนตน และผู้แทนเหล่านั้นมีหน้าที่ร่วมกันกำหนดทั้งผู้ปกครอง (รัฐบาล) นโยบาย และวิธีการปฏิบัติทางนโยบาย การที่ประชาชนทำหน้าที่ปกครองด้วยตนเองโดยตรง หรือการเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนนั้น เป็นกลไกที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้กระบวนการทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทุกกระบวนการทุกระดับและทุกมิติ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยต้องมีคุณสมบัติที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อหลักการประชาธิปไตย เช่น มีความสนใจ กระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือติดตามควบคุม และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอย่างจริงจัง หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าประชาชนต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตทางการเมืองตามทัศนะที่ว่า “กิจกรรมทางการเมืองการปกครองเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องเอาใจใส่รับผิดชอบจะหลีกเลี่ยง การปฏิเสธให้พ้นความรับผิดชอบของตนหาได้ไม่” เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน เป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน (กลุ่มงานผลิตเอกสารสำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560) ซึ่งการเมืองเป็นกิจกรรมและกระบวนการที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองโดยมีเป้าหมายเพื่อให้สังคมบรรลุถึงของตกลงทางผลประโยชน์ร่วมกันนั่นก็คือเป้าหมายในการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งที่มีคุณค่าร่วมกันในสังคมซึ่งเป็นมิติหนึ่งของพฤติกรรมความสัมพันธ์หรือสถาบันของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการใช้อิทธิพลการใช้อำนาจและอำนาจหน้าที่ภายในระบบการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่งของระบบการเมืองของระบอบประชาธิปไตยสังคมใดที่จะมีความเป็นประชาธิปไตยสูงหรือต่ำพิจารณาได้จากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนสังคมที่ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงย่อมมีระดับความเป็นประชาธิปไตยสูง ในทางตรงกันข้ามสังคมใดประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำ แสดงว่าสังคมนั้นมีระดับความเป็นประชาธิปไตยต่ำ รัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของไทยในอดีตที่ผ่านมาเปิดโอกาสให้ทุกคนที่มีอายุ 20 ปี บริบูรณ์เป็นผู้มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตน แต่ในความเป็นจริงแล้วจะเห็นว่าผู้ที่อายุต่ำกว่า 20 ปี ที่อยู่ในวัยที่กำลังศึกษาได้แสดงออกถึงความเคลื่อนไหวทาง

การเมืองก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับชาติหลายครั้ง เช่น การเดินขบวนของกลุ่มพลังนิสิต นักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเมื่อ 6 ตุลาคม 2519 และเมื่อ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นล้วนแล้วแต่เป็นเยาวชนและนิสิต นักศึกษาส่วนใหญ่ที่มีอายุไม่ถึง 20 ปี บริบูรณ์กระทั่งต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้เปลี่ยนแปลงผู้มีสิทธิเลือกตั้งจากเดิม 20 ปี มาเป็น 18 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาอันชี้ให้เห็นว่าเยาวชนนิสิตนักศึกษาได้มีการแสดงออกถึงการมี ส่วนร่วมในทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ (สมพร เพื่องจันทร์, 2558)

นิสิตมหาวิทยาลัยเป็นอีกกลุ่มที่มีบทบาทต่อการเมืองไทย ซึ่งได้รวมตัวกันทำกิจกรรม ทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต ขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในหลายรูปแบบ ได้แก่ 1) นิสิตมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ กว่า 30 รูปหรือคน ยื่นหนังสือให้ยุบคณะกรรมการปฏิรูปพระพุทธศาสนา โดยยื่นข้อเรียกร้องไป ถึง พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี 4 ข้อ คือ (1) ให้ยกเลิกคณะกรรมการปฏิรูป แนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาชุดปัจจุบัน (คณะของนายไพบูลย์ นิติตะวัน) (2) ให้พระสงฆ์เป็นผู้นำพาประชาชนทุกภาคส่วนร่วมกันมีบทบาทปฏิรูปแก้ปัญหา พระพุทธศาสนาทั้งระบบ (3) ให้หยุดคุกคามมหาเถรสมาคมอันเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของ พระสงฆ์และพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และ(4) ให้รัฐบาลปกป้องคุ้มครองอุปถัมภ์บำรุง พระพุทธศาสนาด้วยความเป็นสัมมาทิฐิ (ผู้จัดการออนไลน์, 2558) 2) โดยได้มีแถลงการณ์จาก สภานิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในวันที่ 2 เมษายน 2559 เรื่องขอสนับสนุนและแสดงจุดยืนร่วมกับองค์กรพิทักษ์พระพุทธศาสนาภาคใต้ และ ประกาศลงอุกเขปนิยกรรณแก่ พระพุทธอิสระ (พระสุวิทย์ธีรธมโม) ซึ่งเป็นผู้ว่ายาก สอนยาก แก่ยาก มีพฤติกรรมยุยงชี้ให้แตกแยก ประจบสอพอฆราวาส ยอมให้ฆราวาสขึ้นนำบางการทำลาย ให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาเป็นกิจกรรมการแสดงออกทางการเมือง และสโมสรมนิต คฤหัสถ์ มจร วิทยาเขตขอนแก่น ออกแถลงการณ์ขอให้ยกเลิกคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและ มาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ว่าสโมสรมนิตคฤหัสถ์ ขอให้ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ยกเลิกคณะคณะกรรมการปฏิรูปฯ ซึ่งสโมสร นิตคฤหัสถ์ออกมาครั้งนี้เพื่อปกป้องและพิทักษ์ไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา และหากนายฯ ไม่ยกเลิก คณะกรรมการปฏิรูปฯ ชุดนี้ สโมสรมนิตคฤหัสถ์ในฐานะพุทธศาสนิกชนจะออกมารวมตัวกันเพื่อ

แสดงออกถึงการปกป้องพระพุทธศาสนาเบื้องต้น สโมสรนิสิตคฤหัสถ์ วิทยาเขตขอนแก่นจะดำเนินการยื่นข้อเรียกร้องให้กับรองอธิการบดี มจร. วิทยาเขตขอนแก่นและผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น (ผู้จัดการออนไลน์, 2558) 3) ได้มีการจัดกิจกรรมเสวนาวิชาการในหัวข้อ “การเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญปี 60” บรรยายโดย นายปิยบุตร แสงกนกกุล เลขาธิการพรรคอนาคตใหม่ในขณะนั้น ซึ่งจัดร่วมกับหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ในวันที่ 8 กันยายน 2562 ที่ห้องประชุมคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น (สำนักข่าว The Buddh, 2562) 4) เมื่อวันพุธที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 และที่ผ่านมาคณะอนุกรรมการการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารนิสิตและนายกสโมสรนิสิต ประจำปีการศึกษา 2563 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินจัดการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารนิสิต ณ หน่วยเลือกตั้ง ห้องประชุมใหญ่ อาคาร 80 ปี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยมีนิสิตจากคณะต่าง ๆ เข้าร่วมกิจกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารนิสิตในระดับปริญญาตรี ได้แก่ (1) คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย และสาขาวิชาสังคมศึกษา (2) คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และสาขาวิชาปรัชญา (3) คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ และ (4) คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชานิติศาสตร์

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ เหตุการณ์ที่ 1 และ 2 ถือว่านิสิตได้ดำเนินกิจกรรมในขณะที่ยังคงศสข. ได้ดำเนินการบริหารประเทศอยู่ และได้ทำการปฏิรูปการเมืองและสังคมหลายด้านรวมถึงการปฏิรูปพระพุทธศาสนา ซึ่งกลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นได้แสดงออกเนื่องจากเห็นว่าบุคคลผู้เป็นประธานในการปฏิรูปพระพุทธศาสนาไม่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง การแสดงออกของนิสิตในครั้งนั้น ได้สะท้อนไปยังรัฐบาลจนทำให้นายสุวัจน์ ธันยวรรณะ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561) รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีได้เดินทางมาที่ วัดธาตุ พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อเข้าพบพระโสภณพัฒนบัณฑิต (รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น) รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น และได้สนทนาในประเด็นการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ และได้พบปะกับพุทธศาสนิกชนเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน ข้อมูลที่กล่าวมาล้วนเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจซึ่งนำไปสู่การศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบและนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ทางการเมืองของนิสิตในขณะที่ยังคงศสข.

ดังนั้น จากสภาพการณ์ที่กล่าวมาแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น” ซึ่งผลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรมของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
3. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตามปัจจัยส่วนบุคคลและตามหลักสาราณียธรรม
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

- 1.รูปแบบการวิจัย การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)
2. ประชากรได้แก่นิสิตคฤหัสถ์ระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน 377 คน
3. กลุ่มตัวอย่างได้แก่ การคำนวณขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย โดยใช้เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Krejcie and Morgan (ปัญญา คล้ายเดช, 2560) จำนวน 186 คนและผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 รูปหรือคน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณได้แก่ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศอายุชั้นปีสาขาวิชา และเกรดเฉลี่ย ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเลือกตั้ง ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง ด้านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง ด้านการเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรมของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเมตตาทกาศยกรรม ด้านเมตตาวจกรรม ด้านเมตตามโนกรรม ด้านสาธารณโภคี ด้านศีลสามัญญตา ด้านทักขิสามัญญตาโดยการให้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert) ซึ่งมี 5 ระดับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเลือกตั้ง ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง ด้านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง และด้านการเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย รวมถึงแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรมของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเมตตาทกาศยกรรม ด้านเมตตาวจกรรม ด้านเมตตามโนกรรม ด้านสาธารณโภคี ด้านศีลสามัญญตา และด้านทักขิสามัญญตา

5. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการอธิบายลักษณะสำคัญทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติอนุมาน สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ตามลำดับสำคัญ

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดรองลงมาคือ ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง และด้านการเลือกตั้ง ส่วนด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง

2. ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรมของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

3. นิสิตที่มี เพศ อายุ ชั้นปี สาขาวิชา และเกรดเฉลี่ยต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง โดยรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนนิสิตที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรมโดยรวมต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พบว่า ควรจัดกิจกรรมรณรงค์ให้นิสิตไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ให้หลักสูตรจัดกิจกรรมเสวนาวิชาการเกี่ยวกับการเลือกตั้งเชิงสร้างสรรค์ ให้นิสิตรู้จักวิเคราะห์สืบค้นข้อมูลข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ ไม่เชื่ออย่างงมงาย ฝึกให้นิสิตเขียนบทความวิชาการ และหาช่องทางในการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานในวารสารหรืองานประชุมวิชาการในระดับชาติ ให้รู้จักใช้เหตุผลในการบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และพบว่า ควรมีการกระทำต่อกันด้วยความปรารถนาดี ไม่ใช้ความรุนแรง มีการปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างเป็นมิตร ไม่สนับสนุนการใช้กำลังในการแก้ไขปัญหา ไม่มีอคติ มีการสื่อสารทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ โดยมีข้อมูลที่จะพูดคุยอย่างชัดเจนและถูกต้อง มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่หลากหลาย เพื่อการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนความจริงของข้อมูล มีการเคารพในความคิดเห็นของคนอื่น เปิดใจยอมรับความเห็นที่แตกต่าง มีความประหลาดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และรักษาระเบียบวินัยเคารพกฎหมายวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของสังคม สร้าง

แนวคิดการทำงานเป็นทีม มีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ ทุกคนมีความสำคัญในตำแหน่งการทำงานในหน้าที่ของตน โดยการทำงานนั้นต้องอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อความสำเร็จของหมู่คณะ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลครั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำประเด็นที่มีความสำคัญการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยมีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ให้นิสิตได้มีส่วนร่วม ทั้งกิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมในระดับชมรม กิจกรรมในระดับหลักสูตร และกิจกรรมในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งช่วยให้นิสิตได้มีส่วนร่วม ทั้งนี้ ได้มีกิจกรรมที่ถือว่าใกล้ชิดกับตัวนิสิตคือ กิจกรรม Home Room ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งเป็นพื้นที่ในการเสวนา อภิปรายพูดคุยกันของนิสิต ในทางที่สร้างสรรค์ เพิ่มเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ก็ได้เป็นพื้นที่ทางการศึกษา ซึ่งเปิดพื้นที่ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ในเชิงวิชาการ เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อมูล สร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจ ทางด้านประเด็นที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับ บุขบา เขียวดี (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา กรณีศึกษาระดับปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา : ศึกษากรณีระดับปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ไม่สอดคล้องกับ สุวิมล แซ่กอง (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาในกิจกรรมที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย” ผลการศึกษพบว่า โดยภาพรวมการมีส่วนร่วมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาในกิจกรรมที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย อยู่ในระดับปานกลาง ไม่สอดคล้องกับ สมพร เฟื่องจันทร์ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา” ผลการศึกษพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา อยู่ในระดับปานกลาง และไม่สอดคล้องกับ สำราญวิเศษ (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสารณิธรรมของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสารณิธรรมของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นิสิตที่มาศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ศึกษาทั้งวิชาทางโลก และวิชาทางธรรมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีการบูรณาการหลักธรรมกับวิชาที่ศึกษาและนำไปประพฤติปฏิบัติ และทางมหาวิทยาลัยได้จัดให้มีการปฏิบัติธรรมเสริมเข้าไปในหลักสูตรของทุกชั้นปีของสาขาวิชา เรียกว่าธรรมภาคปฏิบัติ เป็นวิชาที่นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้เข้าร่วมกิจกรรม ทุกปีการศึกษา ในขณะเดียวกันทางมหาวิทยาลัยก็ได้จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมประจำปีทุก ๆ ปีการศึกษา เป็นระเบียบของมหาวิทยาลัย เป็นผลให้นิสิตนำหลักธรรมไปบูรณาการในการดำเนินชีวิตของตน สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ (นิเทศ สนั่นนารี, 27 พฤศจิกายน 2563)กล่าวว่าในมงคลสูตรบ่งบอกให้ไม่คบคนพาล ให้คบบัณฑิต เป็นแนวทางที่ถูกต้อง ถ้าเราจะมีส่วนร่วมในทางการเมือง ควรยึดหลักปรัโตโมสะ คือรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และโยนิโสมนสิกา คือ นำมาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุภกิจ สุตสังข์ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักธรรมที่มีผลต่อความขัดแย้งทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผลการวิจัยพบว่า ระดับหลักธรรมที่มีผลต่อความขัดแย้งทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงอันดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ คือ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวจีกรรม ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านสัสสสามัญญตา

3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และตามหลักสารณิธรรม ผลการวิจัยพบว่า นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี สาขาวิชาและเกรดเฉลี่ยต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ปฏิเสธสมมติฐาน และพบว่า นิสิตมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรม 6 ต่างกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองโดยภาพรวมแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์จังหวัดปทุมธานีที่ปฏิบัติตนตามหลักสาราณียธรรมนั้น โดยมหาวิทยาลัยมุ่งหวังให้นิสิตได้นำหลักธรรมไปบูรณาการในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องของการปฏิบัติตน หรือส่วนบุคคล ซึ่งไม่ได้มีการบังคับหรือต้องถือเป็นกฎระเบียบให้ปฏิบัติ แต่เป็นแค่พื้นที่ในการเสริมวิถีการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีความสมัครสมานสามัคคีกันในหมู่คณะ มีความปรารถนาดีต่อกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดประโยชน์นำไปสู่การพัฒนาตนเองและผู้อื่น สร้างความเข้าใจต่อกัน ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบวินัยของส่วนรวม มุ่งประพฤติตนให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม ในการร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) ได้กล่าวว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรมของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากนอกจากนี้พบว่า นิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานีที่มีเพศ อายุ ชั้นปี สาขาวิชา และเกรดเฉลี่ย มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ไม่แตกต่างกัน อีกทั้งยังพบว่า นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานีมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามหลักสาราณียธรรมต่างกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองแตกต่างกัน แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี พบว่า

ควรจัดกิจกรรมรณรงค์ให้นิสิตไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ให้หลักสูตรจัดกิจกรรมเสวนาวิชาการเกี่ยวกับการเลือกตั้งเชิงสร้างสรรค์ ให้นิสิตรู้จักวิเคราะห์สืบค้นข้อมูลข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ ไม่เชื่ออย่างงมงาย ฝึกให้นิสิตเขียนบทความวิชาการ และหาช่องทางในการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานในวารสารหรืองานประชุมวิชาการในระดับชาติ ให้รู้จักใช้เหตุผลในการบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และพบว่า ควรมีการกระทำต่อกันด้วยความปรารถนาดี ไม่ใช่ความรุนแรง มีการปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นมิตร ไม่สนับสนุนการใช้กำลังในการแก้ไขปัญหา ไม่มีอคติ มีการสื่อสารทางการเมือง อย่างสร้างสรรค์ โดยมีข้อมูลที่จะพูดคุยอย่างชัดเจนและถูกต้อง มีความรู้ความเข้าใจในทางการเมืองที่หลากหลาย เพื่อการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนความจริงของข้อมูล มีการเคารพในความคิดเห็นของคนอื่น เปิดใจยอมรับความเห็นที่แตกต่าง มีความประหลาดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และรักษาระเบียบวินัยเคารพกฎหมายวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของสังคม สร้างแนวความคิดการทำงานเป็นทีม มีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ ทุกคนมีความสำคัญในตำแหน่งการทำงานในหน้าที่ของตน โดยการทำงานนั้นต้องอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ

7. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดเสวนาวิชาการในประเด็นต่าง ๆ ทางการเมือง เพื่อให้นิสิตได้ร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อมูล

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมในการแสดงออกทางการเมือง เช่น การแข่งขันการกล่าวสุนทรพจน์ ในประเด็นทางการเมือง เพื่อสร้างพื้นที่ในการแสดงออกทางด้านความคิด และการสื่อสารให้สาธารณชนรับรู้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในมหาวิทยาลัยอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง หรือให้สอดคล้องในระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

2.2 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นหลักสังคหวัตถุ4 หลักขรราวาสธรรม4 หลักพรหมวิหาร4 หลักอิทธิบาท4 และหลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นต้น เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยในครั้งนี้

2.3 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- บุษบา เขียวดี.(2552). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา : ศึกษากรณี นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. อุบลราชธานี.
- ปัญญา คล้ายเดช. (2560). *ระเบียบวิจัยทางรัฐศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: หจก. ขอนแก่นการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด.
- พระมหาศุภกิจ สุตสังข์. (2561). *หลักธรรมที่มีผลต่อความขัดแย้งทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์. ฉะเชิงเทรา.
- สำราญ วิเศษ. (2555). กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 2(1), 5-12.
- สมพร เพื่องจันทร์. (2558). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. *วารสารสารสนเทศ*, 14(2), 97-106.

- สุวิมล แซ่กอง. (2561). การมีส่วนร่วมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาในกิจกรรมส่งเสริม
ระบอบประชาธิปไตย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 13(1), 61-71.
- นิเทศ สนั่นนารี. (2563). ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น. *สัมภาษณ์*. 27 พฤศจิกายน 2563.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2558). พระ มจร.ขอนแก่นจี๋ยุบคณะกก.ปฏิรูปพระพุทธศาสนา. สืบค้นเมื่อ 27
กรกฎาคม 2563, จาก <https://mgronline.com/local/detail/958000025345>.
- _____. (2558). แยกย่อย เครือข่ายสงฆ์ มาจากไหน? รุกหนัก จีร์รัฐ-สปช.ยุบคณะปฏิรูปฯ
พระพุทธศาสนา. สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2563, จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9580000024595>.
- สำนักข่าว The Buddh. (2562). ‘ปิยบุตร’ เทศน์กัณฑ์ ‘อริยสัจ 4’ ชีร์ธน.60 คือ ‘สมุทัย’ทำคนไทย
ทุกข์. สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2563, จาก <http://thebuddh.com/?p=43619>.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). *สรุปภารกิจตรวจเยี่ยมวัดจังหวัดขอนแก่น ของรัฐมนตรี
ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสุวพันธุ์ ตันยุวรรธนะ)*. สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2563, จาก
<http://old.onab.go.th/news/สรุปภารกิจตรวจเยี่ยมวัด/>.